

Legény Péter

UGHY ISTVÁN RAJZAIRÓL

Ughy István 1938-ban született Székelykeresztúron. 1957-től a kolozsvári Képzőművészeti Főiskola festő szakos növendéke. 1964-től Szilágysomlyón művészeti vezető, majd Szászrégenben rajztanár. 1975-től a Székelykeresztúri Múzeum munkatársa. 1989-ben áttelepül Magyarországra. Jelenleg Pápán él.

Néhány évvel ezelőtt, mondhatom, majdnem véletlenül találkoztam Ughy István festőművésszel. Figuratív és erősen expresszív képeinek zöme jeleneteket ábrázol, amelyek tagadhatatlan kritikai éllel leginkább morális problémákat feszegetnek. Karakteresen túlrajzolt alakjai már magukban véve is létezésük abszurditása elleni tiltakozás, hát még kompozíciókba foglaltan hasonló társaikkal együtt, szinte ijesztő összképet alkotnak. És ahogy szemem-számátva maradt festményei láttán, azonmód beleszerettem Ughy színeibe, formáiba, egész groteszk világába. Vonzó szépségű túlzásnak láttam minden színfoltját, minden vonalát, műveinek minden disszonanciáját. Olybá tűnt nekem, mintha egy XXI. századi Nolde vagy Schiele, vagy Kokoschka képeit láttam volna, melyek nem csak annyiban különböztek a noldéktól, schieléktől és kokoschkáktól, hogy maiak voltak, hanem abban is, hogy William Hogarth moralizáló szellemével, kritikus látásmódjával és érzékenységgel keveredett, ízig-vérig expresszív festészet tárult elém.

Persze most nem a festményeiről akarok áradozni, hanem a rajzairól. Bevallom, az itt közlött lapjait, sőt, egyáltalán a rajzait korábban nem ismertem. Hallomásból tudtam, hogy képeinek ötletét tollal vagy ceruzával fölvezetné, szóval, hogy sokat rajzol, de azokat mindeddig nem volt szerencsém látni. Mivel e lapok zömében a festményeihez készült vázlatok, így témájukban is ugyanazok a morális problémák öltenek testet. Ha röviden kell összefoglalnom Ughy témavilágát, akkor jellemzőnek mondhatom, hogy mindig ugyanazt a nagy kérdést teszi föl, és azt a nagy kérdést járja körül műveiben. A kérdés pedig valahogy úgy hangzik: a testi létezés a fontosabb vagy a szellemi valóság? Mi a fontosabb, az ami hasznos, vagy az ami erényes? És folytathatnám a még kifejezőbb fogalompárok felsorolásával, de mindig ugyanarról a nagy kérdéstről van szó, akárhogy fogalmazzunk: ár vagy érték, funkció vagy idea? Nehéz nem észrevenni az *Én társakkal* című lapján a nagy kérdésre adott mélabús válaszát – a művész fejét simogató nő a szeretet és a művészet szimbóluma is egyben; az életet elragadó halál közben görcsösen markolássa a fejét, és mindegy, hogy a testet vagy a lelket tartja fontosabbnak, akár idealista, akár nem, a vég ugyanaz. Pessimista lenne Ughy? Nem hiszem, de talán kissé mélabús.

Nézzük meg a *Dávid és Abigél*¹ című rajzát, amely a Lucas Cranach által fametszetben feldolgozott ószövetségi történet parafrázisa. A jelenet Dávid és Abigél találkozását ábrázolja, a kezükkel érintett palack mindannak az ajándéknak szimbóluma, melyet Abigél vitt Dávidnak, hogy kiengesztelje őt férjének (Nabálnak) gögös viselkedése miatt. Ez a rajz, illetve a mögötte meghúzódó történet ugyancsak morális problémákat jár körül: a gög, az önzés, a bosszúállás, a megbocsátás, illetve

1 <http://www.merenyi.baptist.hu/index.php?m=1892;>
<http://szentiras.hu/SZIT/1S%C3%A1m25>

a házastársi kapcsolat, és a világi javakkal való helyes gazdálkodás bonyolult kérdéseit veti föl. Ughy fölnagyítja a két szereplőt, miáltal a környezet szinte teljesen eltűnik, viszont megjelenik a jobb alsó sarokban egy kutya, talán a hűség szimbólumaként, és így ezzel a szüzsével még tovább erősíti a morális tartalmat. Abigél fejének erőteljesebb kidolgozása esetleg az asszony okosságát hivatott megjeleníteni, gömbölyded testiségével pedig a kívánatos szépségét igyekezett hangsúlyozni. Érdekes, hogy Dávidot népmesei öreg királyként mutatja be, akinek feje körül csillagokat szór a háttérrel jelző falomb, amit sokszögletű glóriának is láthatunk, mintegy ezzel is kiemelve szereplője erkölcsi nagyságát.

Azután nézzük *Don Quijote*-t, a búsképű lovagot, az erények nemes őrzőjét, aki lépten-nyomon harcba száll a gonosszal, és minden hősi tettet Dulcinea szerelméért ajánlja föl. A nagy szerelem, ami megnemesíti a lovag tetteit és persze harci erőt, lelkesültséget ad, elengedhetetlen kelléke a lovagregénynek. Ughy rajzán azonban nem képzeletének hercegnője, a szépséges és erényes Dulcinea áll az elmés nemes lovag mellett, hanem az ő udvarhölgyei. Fejfedőjének díszes tollait igazgatják, szeretettel és gyöngédséggel veszik körül, mintegy a nemes erkölcsök jutalmaként forgolódnak a lovag körül. Tudjuk viszont, hogy az „elmés” jelző itt a mulatságossá torzult képzeletbeli világra utal, hogy Don Quijote illúziókkal harcol, hogy Dulcinea is csupán egy illúzió, az udvarhölgyek nem kevésbé. Így lesz a búsképű lovag története a tiszta erényeket őrző szenvedély karikatúrája, így mutatott rá Cervantes – az 1600-as évek elején – a gyakorlati élet és az erkölcsi eszmék között meglévő nagy ellentmondásra. És ezt a kritikus szemléletmódot fokozza Ughy az udvarhölgyek sokaságával, az illúzió kiteljesedését bemutató rajzával. Hogy mi a fontosabb, a gyakorlati létezés logikája vagy az eszmények logikája? – az idealista számára nyilván az utóbbi, melyben az örök értékek valósága magasán a létezés illúziója fölé emelkedik. Létezik azonban az általános felfogással szembeforduló értelmezés is, amely szerint nem az illuzórikus valóságot, hanem az illuzórikus létezést ostromolja Don Quijote, hiszen számára mindaz

valóságos, amiért küzd, ami ellen harcol, és mindaz illuzórikus, amit Sancho Panza lát, amit az emberek általában látnak. Ha ez utóbbi értelmezést a művészetre vonatkoztatjuk, akkor mondhatjuk, hogy a képi valóság áll szemben a képalkotó elemek illúziójával, a forma áll szemben az anyagok illuzórikus létezésével, hiszen a jó művek sajátja, hogy sohasem az anyagot, mindig a formát látjuk, azt értelmezzük, mintha a hordozó csupán illúzió lenne.

Ughy új fogalmat alkotott a *Pilátiáda* képcímmel, amiről azt mondta nekem, hogy a *Pilátus előttől* származik. A képen egy fiatal nőt állítanak Pilátus elé, hogy ítélkezzen annak bűnösségéről – a kompozíció szerint mi magunk, a nézők vagyunk Pilátus! Sok kacskaringós vonal, a vízszintes párhuzamok mintha azt sugallnák, hogy vonjunk (kacskaringós?) párhuzamot a pilátusi ítélet és a jézusi ítélet között. Mert-hogy egyszer egy házasságtörő asszonyt állítottak Jézus elé, hogy ítélje el, de Ő azt mondta: az vesse rá az első követ, aki bűntelen, vagyis nem ítélte el. Amikor Pilátus elé állították Jézust és a halálos ítéletre vártak, a helytartó azzal védekezett, hogy mosta kezeit, hangoztatta, hogy nem ő ítélte el a bűntelent, hanem a nép. És itt a hangsúly azon van, hogy a tömeg, a sokaság alkotott ítéletet azzal, hogy Pilátus elé hurcolták Jézust, akinek a vesztét akarták. Volt ott akkor még egy rab, Barabás, de őt a római katonák fogták el gyilkosság miatt, őt nem a tömeg hurcolta a helytartó elé – és Barabásnak megkegyelmezett a nép. További kacskaringós párhuzam és elgondolkodtató hipotézis, hogy mi lenne, ha a házasságtörő asszonyt állítanák Pilátus elé? Vajon elítélné őt, vagy mosná kezeit? Ha pedig nekünk kellene ítélkeznünk, miképp cselekednénk? Magam úgy érzem, helytelen lenne büntetlenül hagyni a rosszat, de helytelen lenne az is, ha nem tudnék megbocsájtani, tehát egy olyan erkölcsi dilemma elé állított a művész, amit nem vagyok képes megnyugtatóan kezelni. A feszültség bennem, vagyis bennünk, nézőkben ébred, nem a képen látszik megrajzolva, azaz érintve vagyunk és ez Ughy művészetének nagy erénye, hogy belsőleg érinti meg az embert, nem csak külsődlegesen érdekes, látványos vagy meghökkentő jelenségekkel, hanem értelmi és morális állásfoglalásra késztet.

Ha jól megfigyelik a *keresztről* című lapot, azon Krisztus feje erősen hasonlít a művészre, arcvonásai, kurta szakálla, szúrós tekintet nagyon is Ughyé. És azt is észre kell vennünk, hogy hányféle szeggel, milyen elképesztő vad indulattal verik bele a vasat, milyen módszeres összevisszaságban. Nem csupán ítéletet hajtanak végre, de kéjes örömmel szegelnek, mint akiket megszállt a gonosz, torz testük, sunyi ábrázatok mutatja, hogy milyen lélek lakik bennük. Egyikük álságosan rácsodálkozik az eseményre, vagy még inkább arra, hogy máris hol tartanak; a másik hóhér önmagából kifordult fejjel vicsorog. Ughy témái között jelentős helyet foglal el a keresztfeszítés, gyakran több alakos a kompozíció, és a hóhérok mindig eltorzult, önmagukból kifordult lények, akik rettentően igyekeznek megölni Krisztust, nehogy valaha is feltámadjon. Tettüket mámorosan ünneplő, tébolyult emberek ők, a teljes erkölcstelenség, a totális gátlástalanság megszállottjai. Pilátus mosta kezeit, és a politikailag helyesnek vélt döntés erkölcsi terhét a főpapokra és a népre hárította. De a későbbi Pilátusok, a mai hóhérlégények már büszkén vállalják tettük minden morális következményét, sőt, túlteljesítik a feladatukat, legszívesebben ledarálnák Jézust egy géndarálón, nehogy valaha is sikerüljön életre kelteni, és ledarálnák egy mémdarálón is, nehogy a szellemisége tovább éljen. Ughy itt is a jó és a rossz történelmi küzdelmét állítja elénk, fanyar optikáját művészi rendtelenséggel és bizarr eleganciával fölmutatva, mint aki nem mondja, de minden vonásával, minden tónusával azt mutatja, hogy „*Ecce Homo!*” – Íme, az ember!

Írhatnék még Ughy többi rajzáról is, de hagyom, hogy a grafikák magukért beszéljenek, mert bízom benne, hogy a további rajzok elemzése megerősíti majd és nem cáfolja a véleményemet. Azt nagyon sajnálom, hogy technikai okból nem tudom bemutatni Ughy István festését, de ha egyszer lehetőség lesz színes borítóval megjeleníteni, sürgősen pótolni fogom ezt a hiányosságot. Végül azon is gondolkodtam, hogy írásomnak akár azt a címet is adhattam volna: *Íme, az ember, Ughy szerint* – bár nem tudom, hogy egyetértene-e velem, vagy tiltakozna, kijavítana, vagy tovább fűzné e gondolatot, így végül maradtam a tárgyyszerű címnél.